

Kuka ymmärtää Marshall McLuhania?

"Marshall McLuhan. Olettaen että hän on se miltä hän kuulostaa, merkittävin ajattelija sitten Newtonin, Darwinin, Freudin, Einsteinin ja Pavlovin — entäpä jos hän onkin oikeassa?" Näin otsikoi Sunday Herald Tribune Magazine artikkelinsa McLuhanista loppuvuodesta 1965. Sen jälkeen on jokainen arvonsa tunteva aikakauslehti USA:ssa kertonut McLuhanista, erityisesti vuoden 1967 aikana, jolloin McLuhan -kuume oli korkeimmillaan. Nyt on mcluhanismi levinnyt Eurooppaan, myös Suomeen. McLuhanin vuonna 1964 ilmestynyt pääteos "Understanding Media: The Extensions of Man" on parhaillaan suomennettavana ja tiettävästi ilmestyy meillä ensi syksynä.

McLuhanin ajatusten esittelyjä on näkynyt jo eräissä sanoma- ja aikakauslehdissä, ja lisäksi aiheesta on ilmestynyt viime vuoden puolella pari yleisesitystä, Kenneth Starckin luku kirjassa Sivuääniä sekä tämän kirjoittajan tekemä radio-ohjelma McLuhanista, joka on painettu Yleisradion julkaisusarjassa.

Marshall McLuhan on syntynyt vaakuutusasiamiehen poikana Kanadassa vuonna 1911. Yliopisto-opintonsa hän aloitti insinööritieteissä, mutta siirtyi myöhemmin Englannin kirjallisuuteen ja erityisesti katolisiin ajatuksiin. Opiskeluaikanaan McLuhan kiintyi mm. Edgar Allan Poen, T. S. Elliotin ja varsinkin James Joycen tuotantoon. Tohtoriksi väiteltään McLuhan on toiminut opettajana useissa USA:n yliopistoissa ja viimeksi parikymmentä vuotta Kanadassa Toronton katolisessa yliopistossa professorina ja "Kulttuurin ja teknologian tutkimuskeskuksen" johtajana. Tällä haavaa hän on vierailevana professorina New Yorkin Fordham-yliopistossa 100 000 dollarin vuosipalkalla.

McLuhan on julkaissut lukuisten lehtiartikkelien lisäksi kolme kirjaa: "The Mechanical Bridge" (1951), "The Gutenberg Galaxy" (1962) ja em. "Understanding Media". Lisäksi viime vuonna ilmestyi jälkimmäisen kuvitettu "pop-versio" nimeltään "The Medium is the Massage". Ja tekeillä on lähivuosina ainakin kaksi uutta kirjaa.

Yksikään McLuhanin kirjoista ei ole tiedettä: niissä ei operoida täsmällisesti määritellyillä käsitteillä, niissä ei noudateta logiikkaa eikä

niissä liioin ole mitään selvää alkua tai loppua. Ne tuntuvat pikemminkin vapaiden assosiaatioiden suoralta tilitykseltä kuin huolellisesti punnittujen ajatusten kirjalliselta erittelyltä. McLuhanin teksti on "raakojen" näkyjen ja tuntemusten kieltä, kirjallisuutta pikemminkin kuin tiedettä. Lukijalta vaaditaan hyvää tahtoa ja eläytymiskykyä. Sittenkään ei tosin ole sanottua, että McLuhania ymmärtää — puhumatakaan siitä että häntä ymmärtäisi **oikein**. McLuhan on tyypillinen näkijä-profeetta, jonka **ymmärtämisestä** keskustellaan ehkä enemmän kuin hänen esittämistään **ajatuksista sinänsä**. Ymmärtämisvaikeuden voi selittää kahdella tavalla: joko esitetyt ajatukset ovat niin sotkuisia, ristiriitaisia ja typeriä, että niitä ei yleensä voikaan ymmärtää, tai sitten ajatukset sisältävät niin paljon uusia, tavallisuudesta poikkeavia (älykkäitä) näkökohtia, että niitä on niiden omaperäisyyden vuoksi vaikea ymmärtää eikä niitä selkeästi pysty pukemaan nykyisen ajattelutavan mukaiselle kielelle. Itse arvelen, että McLuhanin ymmärtämisvaikeus selittyy molemmilla tavoilla: hän on sekä huulta heittävä typerys että maailmankuvaamme olennaisesti uudelta kannalta valottava älyniekka. Seuraavassa omaa tulkintaani McLuhanin keskeisimmistä opinkappaleista.

McLuhan jakaa ihmisen kulttuurikehityksen kolmeen päävaiheeseen: esikirjalliseen eli heimokauteen, työpografiseen eli yksilökauteen ja sähköiseen eli jälleenheimoutumisen kauteen. Jaottelu perustuu niihin

keinoihin, joiden välityksellä ihmis-yhteisössä harrastetaan viestintää, ihmisten välistä kommunikaatiota.

Esikirjallisella kaudella puhe oli pääasiallinen viestintämuoto. Koko kulttuuri oli puheen, suullisen perinteen kulttuuria. Heimoihmisen tärkein aisti oli kuulo, hän eli kuulon maagisessa maailmassa.

Kreikkalaisen kulttuurin mukana foneettiset aakkoset ja niihin perustuva lukutaito alkoivat tunkeutua suullisen perinteen tilalle. Heimoihmisestä tuli yksilöllinen ihminen, ja kuuloaistin hegemonia vaihtui näköaistin valta-asemaan. Kirjainten ihminen oppi erottamaan itsensä ympäristöstään, visuaalisen ajan ja paikan hahmottaminen merkitsi euklidisen järjestelmän syntymistä. Työpografinen kausi saavutti huippunsa kirjapainotaidon ansiosta: kirjallisuus-visuaalinen perinne levisi nyt monistettuna massatuotteena kaikkialle. Kulttuuri oli muuttunut heimokauden yhdessäolokulttuurista kirjallisen kauden yksilölliseksi kulttuuriksi; viestintä ei enää edellyttänyt kuulomatkan päässä olemista, vaan painotuotteet välittivät sanomia sinne missä kukin katsoi parhaakseen oleskella. Fyysinen joukkoyhteys lakkasi, ja tilalle tuli abstraktinen yhteys erilleen vetäytyneiden yksilöiden välillä. Kirjallinen aikakausi johti näin yksilölliseen ajatteluun, joka politiikassa merkitsi erilaisia näkökantoja, erimielisyyksiä ja sotia. Visuaalis-kirjallinen aikakausi merkitsi myös industrialismia ja massatuotantoa — itse

Kulttuurikehityksen vaiheet

asiassa kirjapainotaito oli massatuotannon ensimmäinen muoto. Sähkön aikakausi alkoi uusien tiedotusvälineiden, lennättimen, puhelimen, elokuvan, radion ja television mukana. Sähköiset tiedotusvälineet eroavat kirjapainosta siinä, että ne ovat salamannopeita. Sähköitiedotuksen aikakausi, johon ihmiskunta on parhaillaan siirtymässä, merkitsee yhdenaikaista maailmaa. Kaikki ihmiset voivat periaatteessa olla samanaikaisesti kosketuksessa toisiinsa. Vanha heimokauden kollektiivinen yhteisyys on palautumassa, mutta nyt sähköisten tiedotusvälineitten aikaansaamana maailmanlaajuisena yhteisyytenä. Kirjallisen kauden yksilöllisyys on häviämässä, ihmiskunta on muuttumassa maailmanlaajuiseksi kyläyhteisöksi. Näköaistin dominanssi väistyy, ja yhdenaikaista kokemista merkitsevät kuulo ja kosketus kohoavat ihmisen tärkeimmiksi viestintäkanaviksi oman itsensä ja ympäristön välillä. Kirjallisen kauden erittelevä länsimainen ajattelutapa muuttuu samalla mystiseksi ja itämaiseksi.

Eri tiedotusvälineet eroavat McLuhanin mukaan toisistaan paitsi nopeuden myös "ominaislämpötilan" suhteen: McLuhan jakaa viestintävälineet "kuumiin" ja "kylmiin". "Kylmät" viestintävälineet edellyttävät ja aikaansaavat sanoman vastaanottajassa paljon myötäelämistä (involvement); tällainen on esim. televisio. "Kuumat" viestintävälineet puolestaan eivät aikaansaa vastaanottajan osallistuvaa tempautumista mukaan; tällainen on esim. kirjallisuus. "Kuumat" viestintävälineet kuuluvat yksilölliseen kulttuuriin, "kylmät" taas heimokauteen.

"Ympäristö on ihmisen laajentuma"

Tämän McLuhanin kulttuurihistoriallisen perspektiivin perusajatukseksi on, että kunkin aikakauden aineellinen ympäristö ja erityisesti sen tarjoamat tiedotusyhteydet muovaavat ihmistä, yksilön ajattelua yhtä hyvin kuin koko yhteiskunnan henkistä ilmastoa. Ihminen ei toteuta itseään käyttämällä hyväkseen ympäristön tarjoamia apuneuvoja — ruokaa, vaatteita, työkaluja, kulkuvälineitä jne. — vaan asia on pikemminkin päinvastoin: ympäristö toteuttaa ihmistä ohjaamalla ihmisen toiminnan omiin uomiinsa. Ihminen on McLuhanin mukaan ikäänkuin

Marshal McLuhan.

kulloisenkin materiaallisen ympäristön tuote — eikä päinvastoin, kuten tavallisesti ajatellaan. Tietysti keksinnöt ja tekniikan yleinen kehitys, joiden seurausta aineellinen ympäristö aina on, ovat ihmisen itsensä tuottamia, mutta McLuhanin mukaan ne eivät ainoastaan ole muuttaneet ympäristöä ihmiselle suotuisammaksi vaan ne ovat nimenomaan muuttaneet itse ihmistä. Ympäristö ei ole vain ihmisen objekti, joukko keinoja ihmisen käytettäväksi, vaan ympäristö on samalla subjekti, ihminen itse.

Yksi McLuhanin paradoksaalisilta kuulostavista teeseistä onkin: "Ympäristö on ihmisen laajentuma." Vaatteet ovat ihon pidentymiä ja pyörät ovat jalkojen pidentymiä — samalla tavoin kuin tekojalka on amputoidun jalan pidentymä. Puhelin ja radio ovat korvan pidentymiä, televisio ja kirjallisuus silmän pidentymiä. Viestintävälineet niinkuin koko aineellinen ympäristö ovat siten osa ihmistä: yksilön ja ympäristön rajaa ei voi vetää.

Ei siis niin, että perusluonnoltaan aina samanlaisena pysyvä ihminen eri aikoina käyttäisi erilaisia viestintävälineitä toisten ihmisten kanssa seurustellessaan, vaan niin että eri aikoina käytössä olevat viestintävälineet itse asiassa muodostavat ihmisen "perusluonnon", jolloin ihmisten välinen kanssakäyminen määräytyy käytettyjen viestintävälineiden pikemminkin kuin puheena olevan "asian" mukaan. McLuhanin mukaan jokainen ihminen ja jokainen aikakausi ovat "tiedotusvälineiden armoilla" — ei minkään propagandan tuloksena, vaan vieläkin vakavam-
masta syystä: siksi että tiedotusväli-

neet ovat samalla tiedotettava "sanoma", viestinnän keinot merkitsevät samalla puheena olevaa asiaa, "muoto" merkitsee "sisältöä". Se mitä sanotaan ei ole niinkään olennaista kuin se kuinka (millä teknisellä keinolla) sanotaan.

Kaikki tämä on kiteytettynä McLuhanin pääteesissä: "viestintäväline on viesti" ("the medium is the message"). Suomenoksen voisi muotoilla myös: "viestintäväline on sisältö". Lauseen laajin mahdollinen tulkinta johtaa ajatukseen: "ympäristö luo ihmisen". Epäilemättä juuri tätä McLuhan tarkoittaa em. "popkirjansa" otsikoinnilla: "Viestintäväline on hieronta" — ympäristön aisteja ja ajattelua muovaavaa lakkaamatonta ja kaikkialle tunkeutuvaa vaikutusta.

Jälleenheimoutuva ihmiskunta

McLuhanin tekstien pääosa on omistettu sille teknologiselle muutokselle, joka paraillaan on tapahtumassa sähkön aikakauteen siirtymässä maailmassa. Hän huomauttaa, että tietokoneen ja sähköisten tiedotusvälineiden luoma länsimainen ympäristö merkitsee jo kokonaan uutta aikakautta, mutta sitä on vielä vaikea elävästä elämästä havaita, koska ihmisyyhteisö kulkee aina jonkin verran ympäristömuutosten jäljessä. Maailma elää tänään niinkuin aina ennenkin kulttuurihistoriallisesti eilispäivää. Sähköisen teknologian ympäristö ei ole vielä ehtinyt muodostua länsimaisen ihmisen uudeksi elämänsisällöksi, vaan useimmat ihmiset elävät yhä viime vuosisataa. Vain taiteilija ja nuoriso ilmaisevat uuden aikakauden oireita. Sellaisia ovat modernit taiteet, erityisesti joy-

celäinen "sisäänpäinkääntynyt" runous, sekä LSD ja nuorison mystisihanteelliset joukkoliikkeet.

Sähkötiedotuksen aikakausi merkitsee McLuhanin mukaan vähintään yhtä perustavaa laatua olevaa muutosta ajattelutavassa ja kielenkäytössä kuin merkitsi aikanaan siirtyminen suullisesta perinteestä kirjallis-visuaaliseen perinteeseen. Sähkön nopeus tekee tarpeettomaksi ajatusten hajoittamisen kirjainelementeiksi: sähkötiedotuksen aikakautena sanat käyvät tarpeettomiksi. Ihmisten välinen viestintä tapahtuu suoraan "tietoisuushahmojen" välityksellä — aivan samalla tavoin kuin monet tietokoneet nykyisin operoivat "hahmontunnistusperiaatteella" (pattern recognition) vanhan atomistisen ja erittelevän logiikan asemesta. Sanojen kieli muuttuu sanattomaksi ja intuitiiviseksi "tietoisuuden pidentymäksi".

Ennustaessaan kielen saavan sähkötiedotuksen aikana kokonaan uusia muotoja McLuhan väittää myös kausaalijattelun muuttuvan: syytä ja seurausta ei voi enää sähkön nopeudessa erottaa toisistaan. Uusi ympäristö on yhdenaikainen järjestelmä, jota ei voi erotella osiin ja niiden välisiin suhteisiin. Mutta tämän kokonaisjärjestelmän voi kyllä ohjelmoida halutun kaltaiseksi, toisin kuin vanhan teknologian hidasta ja atomistista järjestelmää, jossa pystyttiin säätelemään vain tiettyjä osatapahtumia lopputuloksen jäädessä aina kontrollin ulkopuolelle sattuman varaan. Sähköinen ympäristö voidaan ohjelmoida valtavaksi opeuskoneeksi.

McLuhan jättää hyvin hämäräksi kuvauksensa uuden aikakauden elämän sisällöstä. Jotain voi kuitenkin päätellä siitä, millaisten nykyaikaan kuuluvien ilmiöiden hän katsoo olevan häviämässä.

Ensimmäkin massakoulutus ja massatuotanto tulevat katoamaan. Molemmat perustuvat typografis-individualistisen kauden perinteeseen, jolle yhdenaikaistuvassa maailmassa ei ole sijaa. Oppia ei enää omaksuta paloissa ja tuotteita koota alkeisosaista, vaan tilalle tulevat "kokonaispaketit" sekä koulutuksessa että teollisuustuotannossa.

Toiseksi sodat käyvät tarpeettomiksi. Hitaan teknologian laitteilla, tykeillä ja tankeilla, oli mahdollista käydä sotia, mutta sähköpiirien tek-

nologia tekee itse sodan idean mieltömäksi: yhdenaikaisessa kokonaisjärjestelmässä osat eivät voi sotia keskenään.

Kolmanneksi politiikka tulee katoamaan. Yhdenaikaisessa maailmassa erilaiset näkökannat ovat mahdollisia, koska kaikki ihmiset ovat täydellisesti eläytyneet toistensa ajatusmaailmaan. Poliittiset puolueet edustavat yksilöllisiä, toisista irralleen vetäytyneitä näkökantoja, joita sähkötiedotuksen luoma uusi yhteisyys ei tunne. Samanaikainen eläytyminen merkitsee täydellistä ymmärtämistä ja laupeutta. Ja sitä edustaa jälleenheimoutuva ihmiskunta.

McLuhanin kritiikkiä — sanat ja ideologiat

McLuhania ei voi syyttää siitä, että hän vain kuvailisi teknologista kehitystä ja vetäisi korkeintaan joitakin tavanmukaisia triviaaleja johtopäätöksiä uuden ympäristön vaikutuksesta kulttuuriin (tyyliin "maailma on pienentynyt" jne.). Hänen johtopäätöksensä ovat todella perusteellisia, jopa yltyöpäisiä ja viljejä. Lähempi tarkastelu tosin osoittaa, että vain ani harvat hänen esittämistään johtopäätöksistä ovat hänen omiaan; yleensä ne on lainattu toisilta kulttuurin ja teknologian tutkijoilta (Fuller, Innis jne.). Silti McLuhanin ansioksi jää laajasta kirjallisuudesta yhteen kerättyjen näkemysten keskitetty esittäminen eräänlaisena rautaisannoksena siitä, kuinka paljon tekniikan oikeastaan voi ajatella muuttavan maailmaa ja mitä paljon puhuttu nykyinen tietokoneaikakausi ihmiselle rohkeimpien arvailujen mukaan merkitsee.

Vaikka McLuhania ei ottaisi tiedemiehenä — jolloin hänet joutuisi oitis luokittelemaan kelvottomaksi — vaan kirjallisena näkijänä, joka väläyttää uusia inspiroivia näkemyksiä ja jättää syvemmän erittelyn lukijan huoleksi, ei häntä silti voi hyväksyä ilman kritiikkiä. Hänen esittämänsä ajatukset ovat useasti liian ristiriitaisia ja "mahdottomia" nielaistaviksi, ainakin mikäli pitää kiinni yksinkertaisesta logiikasta.

McLuhan on jopa hieman vaarallinen ilmiö, koska hän houkuttelee varsin mystisiin ajatusrakennelmiin, jollaisia vastaan kaiken järjen ja kokemuksen nimessä olisi taisteltava. Vaikka hyväksyisikin hänen ajatuk-

sensa sähköisen tiedotuskauden mystisyydestä ja kollektiivisesta yhteisyydestä, ei voi kuitenkaan hyväksyä hänen epäjohdonmukaista, epätasällista ja oraakkelimaista tapansa kertoa siitä. Tiedotusprofeetta McLuhan ei itse osaa kommunikoida lukijoilleen. Hänen tekstinsä järkevään lukemiseen tarvitaan vakavaa kriittisyyttä ja melkoisia pohjatietoja — muussa tapauksessa hänen kirjansa edistävät pikemminkin taikauskon kuin tiedon lisäämisen asiaa.

McLuhania on syytä arvostella paitsi esitystavan myös eräiden ajatusten kummallisuudesta. Esimerkiksi hänen käsityksensä kielen muuttumisesta siten että sanat käyvät tarpeettomiksi viittaa siihen, että hänen mielestään ihmisten välinen viestintä on mahdollista jotenkin suoraan eri "ajatusten" tai "tietoisuuksien" kesken, ilman että ajatushahmo viestintää varten joudutaan jakamaan pieniksi osamerkityksien elementeiksi. Tämähän olisi ajatukSENSIIRTOA, viestintää vailla aineellista tiedotuskanavaa, mitä McLuhanikin ilmeisesti pitää mahdottomana. Hän kyllä varmasti olettaa jonkun aineellisen viestintäkanavan ihmisten välille, mutta ongelmaksi, jää, missä muodossa hän oikein näkee ajatusten viestinnän sitten tapahtuvan.

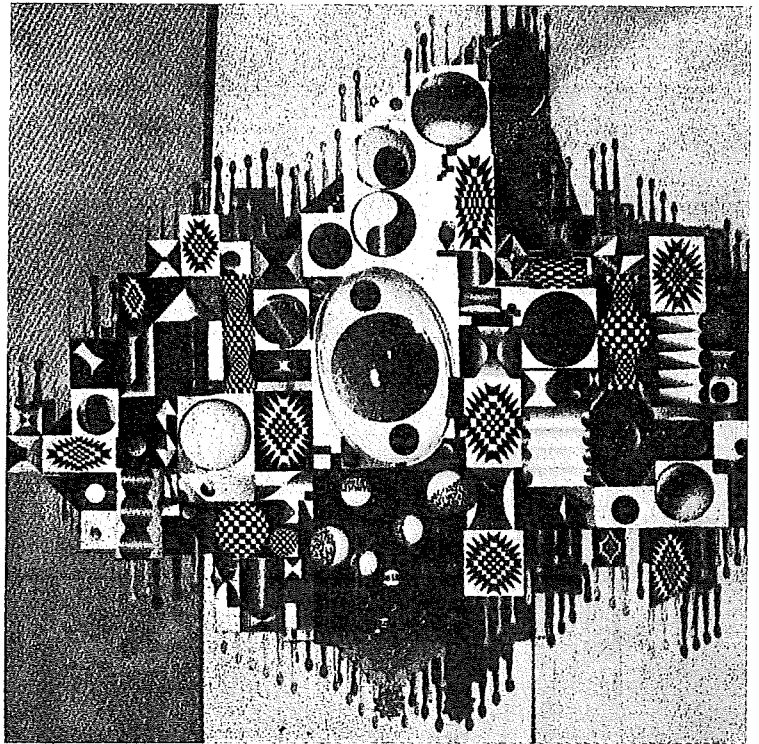
Joka tapauksessa McLuhan on ristiriitainen asettaessaan kokonaisvaltaisen ajatushahmon jotenkin paremmaksi ja arvokkaammaksi vastakohtaksi saman ajatuksen kielelliselle ilmaisulle vain sen vuoksi että jälkimmäinen rakentuu hienoihin loogisiin erotteluihin perustuvista elementeistä. Sanat — tai muut niihin verrattavat hienorakenteiset informaation kuljettajat — ovat aina tarpeen, ja ne ovat sitä tehokkaampia mitä tarkempia erotteluita niiden avulla pystytään tekemään.

Kokonaan eri asia on, että näiden sanojen käyttöä voidaan tehostaa, kuten esim. pikalukemisessa tapahtuu: itse asiassa ei enää lueta kirjaimia, ei edes sanoja vaan ajatuskokonaisuuksia. Olennaista on kuitenkin, että kielen pienimmätkin elementit ovat yhä mukana; "ajatusten lukeminen" on vain hyvin nopeaa integraatiota yksityisistä sanoista ja kirjaimista lähtien. McLuhan aivan ilmeisesti tarkoittaa tätä kielellisen integraatiotapahtuman tehostumista

puhuessaan kielen muuttumisesta sähkön aikakaudella, ja silloin hän ei voi tarkoittaa että sanat häviävät kokonaan, ne vain saavat uudenlaisen käytön.

Toinen keskeinen McLuhanin "hulluus" on väite, että politiikka ja erilaiset mielipiteet tulevat tarpeettomiksi ja häviävät pois maailmasta. Käytännössähän tämä perspektiivi on mahdoton ainakin lähimmän puolen vuosisadan kuluessa, niin kauan kuin maailmassa on kehitysmaita eli alueita joilla ei ole päästy nälän ja opin puutteesta moderniin sähkötiedotusvälineiden ympäristöön. Mutta vaikka asiaa tarkastellaan puhtaasti teoreettisena mahdollisuutena — niin irvokkaalta kuin se nyky maailman aikana tuntuukin — se sisältää kuitenkin huomattavan olettamuksen ihmisluonnosta: sen että persoonalliset arvot ovat jotenkin heikompia tai toissijaisempia tietoon verrattuna. Mikäli näin on, erimielisyydet todella häviävät niin pian kuin ihmiset tulevat tietoiseksi toistensa ajatuksista, kun he sähköisten tiedotusvälineiden luomassa yhteisyydessä eläytyvät toistensa asioihin. Tälle oletukselle ei kuitenkaan ole näkyvisiä todistusta: on ilmeistä että tekniikan kehitys ei koskaan pysty poistamaan arvopäämäärien ja moraalien ongelmia, vaan ehkä pikemminkin kärjistämään ja lisäämään niitä.

Tosin näennäisesti vaikuttaa siltä, että inhimilliset arvostukset ja niihin pohjaavat ideologiat väistyvät yhä alistetumpaan asemaan esim. automaation ja nykyaikaisesti organisoidun yhteiskuntabyrokratian (työmarkkinaneuvottelut jne.) seurauksena. Eikä McLuhan suinkaan ole yksin ennustaessaan politiikan ja ideologian katoa. Samoin ajattelevia on hyvin paljon niiden piirissä, jotka näkevät nykyaikaisen tekniikan ja demokraattisen teollisuusyhteiskunnan kehityksen lopullisena päätepisteenä: kun kaikilla on asiat hyvin, kun tekniikka on tehokkaasti valjastettu kaikkien ihmisten palvelukseen, ei ole muka enää erimielisyyksiä. Tällaiselle opille ei kuitenkaan löydy todisteita; se on jäävä ennustukseksi jonka pätevyys aika näyttää. Mutta se on ajatuksena vähän vaarallinen, koska se tuudittaa ihmisen hurskaaseen uskoon siitä, että maailma menee menojaan jotenkin ihmisistä ja heidän arvoratkaisuistaan huolimatta. Tällä tavoin se

on omiaan vetämään ihmistä pois moraalisesta vastuusta ja asettamaan hänet vain järjestelmän osaseksi.

McLuhan ei vaivaudu ilmoittamaan, onko uuden aikakauden ajattelutapa kapitalistinen, kommunistinen vai jotakin muuta. Ilmeisesti tällaiset ideologiset pikkuasiat eivät ole maininnan arvoisia. Kuitenkin tuntuu siltä, että yhteiskuntajärjestyksen perusarvot ovat ihmisyydelle toki niin olennaisia, että uusi sähköinen ympäristö ei niitä noin vain pysty pois huuhtelemaan. Ehkä on niin, että arvojen ja ideologioiden syrjäyn jääminen ei ole vain McLuhanin ja hänen kaltaistensa "tekniikkaentusiastien" huolimattomuutta, vaan johdonmukainen ja oireellinen — joskin tiedostamaton — seuraus siitä, että arvo-ongelmat on koettu liian tukaliksi: ne on kätevinä hoitaa pois päiväjärjestyksestä todistamalla ne kaikkivaltiaan tekniikan kehityksen nimissä merkityksettömiksi. Tällainen psykologinen tulkinta arvo-ongelmien väheksymiselle on erityisen houkuttelevaa McLuhanin oppien yhteydessä — edustaa hän ideologisissa vaikeuksissa kamppailevaa amerikkalaista kapitalismia: "uuden teknologian sähköinen ympäristö" on vakuuttavalta tuntuva koneisto, joka sitoo nykyisen

yhteiskuntajärjestelmän paikalleen ja antaa luottavaista turvallisuutta uhkaavien epäilysten tilalle.

Vaikka McLuhan ideologian vierastamisessaan on tyypillisesti amerikkalais-kapitalistisen kulttuurin poika, hänen oppinsa olennaisin on oikeastaan hyvin marxilainen: myös Marx näki ihmisen materiaalisen ympäristönsä tuotteena. Sekä McLuhan että Marx ovat ympäristökeskeisiä "teknologiaentusiastikkoja", ero on vain siinä, että edellisen mielestä aika muovaa ihmistä viestintävälineiden avulla, jälkimmäisen mielestä taas tuotantovälineiden avulla. Marx ei kuitenkaan pysähtynyt ihmisen tiedollis-kokemuksellisen kehityksen kuvailuun, vaan pyrki ratkaisemaan myös arvo-ongelmat formuloimalla oman ideologiansa. Sitä ei McLuhan ainakaan toistaiseksi ole tehnyt: hän on hahmotellut vasta eräänlaisen tilanteen analyysin, mutta todelliset johtopäätökset ovat yhä tekemättä.

Ellei McLuhan jatka arvojen ja ideologian suuntaan, hän jää todennäköisesti inspiroivaksi, mutta ei erityisen mielenkiintoiseksi ilmestyyksi atomikauden kulttuurissa. Jos hän taas oivaltaa tehdä opistaan ideologian, hänellä on kaikki mahdollisuudet tulla uudeksi Karl Marxiksi. ■